

ШИНЖЛЭХ УХААНЫ МЭДЭЭ, МЭДЭЭЛЭЛ*Академич Ш.Бирагийн 90 насны ойд зориулав***ИХ ЭРДЭМТЭН, АКАДЕМИЧ ШАГДАРЫН БИРА**

Академич Шагдарын Бира 1927 оны 9 сарын 3-ны өдөр Улаанбаатар хотноо төрсөн. Дунд боловсрол эх орондоо эзэмшиж, улмаар 1946-1951 онд Москвагийн Олон улсын харилцааны дээд сургуулийг (одоогийн Москвагийн Олон Улсын Харилцааны Их Сургууль) түүхч мэргэжлээр төгсч, 1960 онд түүхийн ухааны дэд эрдэмтэн, 1971 онд түүхийн шинжлэх ухааны докторын зэргийг Оросын Шинжлэх ухааны Академийн Дорно дахины судлалын хүрээлэнд хамгаалсан байна. 1960 оноос ШУА-ийн Түүхийн хүрээлэнд эрдэм шинжилгээний ажилтан, секторын эрхлэгч, Дорно дахины судлалын хүрээлэнгийн захирал, Академийн нийгмийн ухаан хариуцсан анхны дэд ерөнхийлөгчөөр (1973-1982) ажиллаж,

ШУА-ийг бэхжүүлэх үйлсэд үнэтэй хувь нэмэр оруулсан бөгөөд 1987 оноос Олон Улсын Монгол Судлалын Холбооны Ерөнхий нарийн бичгийн даргаар сонгогдон 2011 оныг хүртэл ажиллаж байгаад өөрийн хүсэлтээр гавъяаны амралтаа авсан юм.

Оросын ШУА-ийн Дорно дахины судлалын институт (1985-1988), Францын нийгмийн шинжлэх ухааны Институт (1988), Энэтхэгийн түүхийн судлалын нийгэмлэг (1991), Токиогийн Ази, Африкийн хэл, соёлыг судлах хүрээлэн (1992-1993), Боннын их сургууль (1995), АНУ-ын Баруун Вашингтоны Их сургууль (1997) зэрэг газруудад зочин профессор, судлаачаар уригдан ажиллаж байжээ. Түүхийн шинжлэх ухааны нэг чухал салбар болох Түүх бичлэгийн ухааныг эх орондоо үүсгэн хөгжүүлэх, монголчуудын түвэд хэлт түүхийн зохиолуудыг анхлан судлах хийгээд Монголын үндэсний соёлын өв уламжлал, шашны түүх зэргийг шинжлэн боловсруулах ажилд гарамгай хувь нэмэр оруулжээ.

Нийт 20 гаруй ганц сэдэвт зохиол, хамтын бүтээл, товхимол, эмхтгэл, сурвалж бичиг нийтлүүлж, 100 гаруй эрдэм шинжилгээний өгүүлэл, олон улсын эрдэм шинжилгээний хурлын илтгэл бичиж, 70 шахам хамтын бүтээл, эрдэм шинжилгээний хурлын материал, эмхтгэл бүтээл, судалгааны сэтгүүлүүдийг дангаараа болон бусад эрдэмтэдтэй хамтран редакторлажээ. “Монгольская тибетоязычная историческая литература” (УБ, 1960), “Монгольская историография в XIII-XVII вв.” (Москва, Наука, 1978) Монголын түүх, соёл, түүх бичлэгийн судалгаа (Токио, 1994) зэрэг томхон бүтээлүүд нь орос, монгол, англи, хятад хэлээр орчуулагдан Орос, Монгол,

Япон, АНУ, БНХАУ-д хэвлэгдсэн байна.

Академич Ш.Бирагийн бүтээлүүд бол дотоод, гадаадын олон хэл дээрх арвин их сурвалжийг үндэс болгон дэлхийн шинжлэх ухааны ололтыг аль болохоор өргөн тусгаж, шинжлэх ухаанд бодит үнэнийг эрэлхийлэн тогтооход чиглэгдэж байгаагаараа эх орондоо төдийгүй дэлхийд өндөр үнэлэгдэж байгаа юм. Түүний бүтээлүүд Монгол улсыг дэлхийн олон нийтэд танилцуулан ойлгуулах, эх орны шинжлэх ухааны нэр хүндийг өргөмжлөх төдийгүй дорно дахины судлалыг хөгжүүлэх үйлст багагүй хувь нэмэр оруулж буйг бид зүй ёсоор онцлон тэмдэглэвээс зохино. Түүний судалгааны ажлын онцлогийг үнэлж, нэрт эрдэмтэн О.Латтимор: *“Бира бол онолыг эхлээд удирдлага болгон өгүүлдэггүй, баримт мэдээг үндэслэн ажилладаг болно. ... Академич Бира буурьтай түүхч мөн, гэвч тэр тийм ч гайхмаар үзэгдэл бус. Учир нь тэр бол эртний үндэс хийгээд шинээр суулгасан нахианаас ургасан Монголын сэргэн мандалтын нэг хэсэг нь болно”* (Owen Lattimore, *Mongolian renaissance, Asian Affairs, p.193. Journal of the Royal Society for Asian Affairs. Vol.X, part II, June 1979, p.193*) хэмээжээ. Ш.Бира гавъяат бол түүхийн бүтээл туурвихдаа зүгээр нэгэн орны, нэгэн үндэстний хүрээнд биш бас тухайн бүс нутгийн хүрээнд ч биш асуудлыг

даяар ертөнцийн цар хүрээнд нийт хүн төрөлхтөнийг хамруулан авч үздэгээрээ их онцлогтой. Тухайлбал сүүлийн үед түүний дэвшүүлэн тавьж байгаа тэнгэрийн үзэл (Tenggerizm), тэнгэрчлэл (Tenggerization)-ийн онол баримтлал нь зөвхөн Монголын даяар ертөнцийн их эзэнт гүрний улс төр, гүн ухааны онолын сэтгэлгээнд шинэ нээлт болсон төдийгүй нийт хүн төрөлхтөний улс төрийн сэтгэлгээний хөгжил дэвшилд анхаарал татсан чухал зүйл болсон байна. Академич Ш.Бира англи, орос хэлээр монгол эх хэлнээсээ ялгагдахааргүй ярьж бичихийн зэрэгцээ герман, франц хэлээрх ном зохиолыг судалгааныхаа ажилд чөлөөтэй ашигладаг. Тэрээр эртний монгол бичгийн болон түвэд, санскрит хэлний сурвалж хэрэглэгдэхүүнийг сайтар ашигладгаараа нэгэн давуу талтай. Зохиогч мэргэжлийн холбогдолтой ном бүтээлийг шавхан шүүж, холбогдох онол, үзэл баримтлалыг харьцуулан үзэж байж бүтээлээ туурвидаг онцлогтой юм.

Ш.Бира дэлхийн түүхийн шинжлэх ухааны 5 удаагийн их хурал, Дорно дахины судлалын 2 удаагийн их хурал, Олон улсын монголч эрдэмтний 11 удаагийн их хурал, Олон улсын Алтай судлалын байнгын Бага хуралд оролцон удаа дараа илтгэл хэлэлцүүлжээ.

ОУМСХ-ны ерөнхийлөгч Ш.Озава,
ОУМСХ-ны ерөнхий нарийн бичгийн дарга,
академич Ш.Бира нар

2006 онд Японы Фүкурокагийн Азийн Соёлын
“Академик” шагнал хүртэх ёслолын хуралдаан
дээр үг хэлж байгаа нь

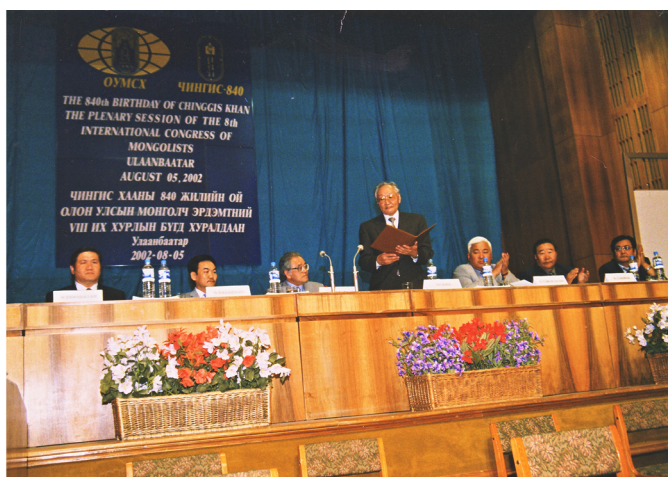
ЮНЕСКО-гийн гурван том төсөлд үндсэн зохицуулагчаар ажиллаж байв. Үүнд, “Төв Азийн орнуудын иргэншлийн түүх” зургаан боть ном, “Хүн төрөлхтний түүх” (Хүн төрөлхтний соёл, шинжлэх ухааны хөгжлийн түүх) долоон боть зохиолыг бичих ажилд ЮНЕСКО-гийн захиалгаар оролцон Монголын түүхийн холбогдох бүлэг, зүйлийг бичиж хэвлүүлжээ. Түүнчлэн ЮНЕСКО-гийн нүүдлийн иргэншил судлах ажилд идэвхтэй оролцож, Монголд ЮНЕСКО-гийн Нүүдлийн олон улсын хүрээлэнг байгуулахад чухал хувь нэмэр оруулав. ЮНЕСКО-гийн Ерөнхий захирлын шийдвэрээр Төв Азийн орнуудын иргэншлийн түүх зохиох Олон улсын шинжлэх ухааны хорооны гишүүнээр томилогдон олон жил ажиллаж байлаа. ЮНЕСКО-гоос академич Ш.Бирагийн оруулсан хувь нэмрийг үнэлэн ЮНЕСКО-гийн 60 жилийн ойн медалиар шагнажээ.

Ш.Бира Монгол, Энэтхэгийн эрдэмтдийн гурван удаагийн симпозиумыг Улаанбаатар, Дели, Солонгосын болон Монгол Бельгийн эрдэмтдийн симпозиумыг Улаанбаатарт зохион байгуулах, хэрэглэгдэхүүнийг нь редакторлан нийтлэх ажилд идэвх зүтгэлтэй оролцож, Монгол, Энэтхэгийн эрдэмтдийн хамтарсан 4 номыг англи хэлээр Энэтхэгт хэвлүүлэх ажилд оролцсон байна.

Олон Улсын Монгол Судлалын Холбоог

үүсгэн зохион байгуулах, монгол судлалыг гадаадын орнуудад өрнүүлэх, Монголыг гадаадад сурталчлан таниулах үйл хэрэгт олон жил идэвх зүтгэлтэй оролцож байна. Тэрээр шинжилгээ судалгааны ажлаас гадна эх орныхоо улс төр, олон нийтийн ажилд идэвхтэй оролцож иржээ. 1968 оноос 3 удаа Ардын Их хурлын депутатаар сонгогдож, Монголын Парламентын бүлгэмийн нарийн бичгийн дарга ба даргын ажлыг хийж, парламентын бүлгэмийн мэдээлэл сэтгүүлийг эрхлэн гаргаж, Олон улсын парламентын холбооны бага хурал ба чуулганд 20 шахам удаа Монголын парламентыг төлөөлөн оролцож байжээ.

“Алтан гадас”, “Хөдөлмөрийн гавьяаны улаан тугийн одон”, “Монгол Улсын Шинжлэх Ухааны гавьяат зүтгэлтэн”, “Монгол Улсын Төрийн шагнал”, “Хөдөлмөрийн баатар” цолоор шагнуулсан байна. Ш.Бира нь Өвөр Монголын Их сургуулийн хүндэт профессор, Москвагийн Олон Улсын харилцааны Их сургуулийн хүндэт доктор, Энэтхэгийн Соёлын Олон улсын Академийн хүндэт гишүүн, Нью-Йоркийн Академийн гишүүн, Америкийн Төв Евразийн судлалын нийгэмлэгийн хүндэт гишүүн, Америкийн Монгол Нийгэмлэгийн хүндэт гишүүн, Оросын Шинжлэх Ухааны Академийн Дорно дахины судлалын хүрээлэнгийн хүндэт доктороор тус тус сонгогдсон. Их Британи,

ОУМЭ-ний VIII их хурлын нээлтийн бүгд хуралдааныг нээж үг хэлж байгаа нь

Умард Ирландын Азийг судлах Хааны нийгэмлэгийн “Денис Синорын Алтан медаль”, 2006 онд Японы Фүкүокагийн Азийн Соёлын шагналын “Академик” шагналаар тус тус шагнагджээ.

Монгол Улсын хөдөлмөрийн баатар, их эрдэмтэн, академич Ш. Бирагийн Эрдмийн бүтээлийн эмхэтгэл **“Монгол судлалын шилдэг өв”** цуврал арван ботийн товч танилцуулгыг уншигч Танд хүргэж байна.

Их эрдэмтэн Ш.Бира академичийн 90 насны ойд зориулан сүүлийн үед гарсан томоохон бүтээлийг нь эмхэтгэн нийтлүүлж байна. Зохиогч өөрөө эрдэм шинжилгээний гол бүтээлийнхээ жагсаалтыг нийтлэхэд болно, заавал бүгдийг нь тоочих албагүй гэдэг билээ. Тийм ч учраас бүтээлийнх нь жагсаалтыг товчлон нийтлүүлэв. Академич Ш.Бира гавьяатын эрдэм шинжилгээний бүтээлийн эмхэтгэлийг 1977 оноос эхлэн Монгол, Япон улсад нийт зургаан дэвтэр нийтлүүлсэн билээ. Монгол Улсын хөдөлмөрийн баатар, академич Ш. Бирагийн 90 насны ойд өргөн барьж буй Эрдмийн бүтээлийн эмхэтгэл **“Монгол судлалын шилдэг өв”** цуврал арван ботийн товч танилцуулгыг уншигч Танд энэхүү эрдэм шинжилгээний сэтгүүлээр дамжуулан хүргэж байгаадаа ихээхэн баяртай байна. Ботиудын танилцуулгыг товчхон авч үзвэл:

Тэргүүн ботид зохиогчийн 1957-1976 онд нийтлүүлсэн эрдэм шинжилгээний өгүүллийн эмхэтгэл болох “БНМАУ-ын түүх, соёл, түүх бичлэгийн асуудалд”

(Вопросы истории культуры и

историографии МНР, (Сборник трудов) Составитель Ц.Ишдорж; Problems of History, Culture and Historiography of the MPR, (Selected works) Compiled by Ts.Ishdorj) Эмхэтгэсэн Ц.Ишдорж, ШУА, Түүхийн хүрээлэн, Төв Азийн иргэншлийг судлах Монголын үндэсний комисс (Академия наук МНР, Институт истории, Монгольская национальная комиссия по изучению цивилизации Центральной Азии; Academy of sciences of the MPR, Institute of History, Mongolian National Commission for Central Asian Civilization) эрхлэн нийтлүүлсэн юм. Уг эмхэтгэлд орсон материалыг монгол, орос, англи хэлээр ялган салгаж, бичсэн он дарааллаар нь байрлуулсан болно.

Дэд ботид Ш.Бира академичийн “Монголын түүх, соёл, түүх бичлэгийн судалгаа” (Studies in the Mongolian History, Culture and Historiography (Selected Papers), Institute for Languages and Cultures of Asia and Africa (ILCAA), Tokyo, 1994) гэдэг сонгодог бүтээлийн эмхэтгэлийг оруулж байна. Ази, Африкийн хэл соёлын судлалын хүрээлэнгээс эрхлэн Токио хотноо 1994 онд нийтлүүлсэн энэ бүтээлд Ш.Бира академич өмнөх уг, Ц.Ишдорж эмхэтгэгчийн үг, Tatsuo Nakami редакторын үг бичиж нийтлүүлсэн болно. Тус эмхэтгэлийг 1977 онд нийтлүүлсэн академич Ш.Бирагийн “БНМАУ-ын түүх, соёл, түүх бичлэгийн асуудалд” түүвэр зохиолын хоёрдугаар боть болгон нийтлүүлсэн бөгөөд хоёр дахь удаагийн энэхүү түүвэрт 1978-1991 онд бичсэн зохиолоос нь сонгон авсан юм. Үүнд монгол хэлээр найм, орос хэлээр зургаа, англиар арван гурван бүтээл сонгон авч оруулсан. Бүтээлүүдийг нь зохиогч өөрөө ямар

ШУА-ийн Их чуулганы үеэр.

хэлээр бичиж нийтлүүлсэн тэр хэлээр нь оруулсан билээ.

Гутгаар ботид “Монголын түүх, соёл, түүх бичлэгийн судалгаа” (Studies in Mongolian History, Culture and Historiography (Selected papers), Collected and edited by Ts.Ishdorj, Kh.Purevtogtokh, т. III, Ulaanbaatar 2001; Вопросы истории, культуры и историографии монголии (Сборник трудов), Составитель Ц.Ишдорж, Х.Пүрэвтогтох, III, Уланбаатор, 2001) бүтээлийн эмхэтгэлийг оруулж байна. Тус гутгаар ботид зохиогчийн 1992-2000 онд нийтлүүлсэн бүтээлээс нь сонгон оруулсан билээ. Үүнд: 1960 онд анх орос хэлээр Улаанбаатар хотноо нийтлэгдсэн “Монголын түвэд хэлт түүхийн зохиол” (XVII-XIX) гэдэг бүтээлийг нь монголчилж тус ботийн хамгийн эхэнд оруулсан юм. Учир нь энэ бүтээл монголчуудын түвэд хэлээр бичсэн түүхийн зохиолуудыг судалсан анхны сонирхолтой бүтээл болсон бөгөөд ач холбогдол нь одоо хүртэл хэвээр байгаа тул монгол уншигчдын сонирхлыг татна гэж найдсан хэрэг

болно. 2001 онд нийтлүүлсэн зохиолын эмхэтгэл нь эрдэм шинжилгээний болон хялбарчилсан буюу нийтлэлийн чанартай гэсэн хоёр хэсгээс бүрдэж байсан билээ. Бид хоёрдугаар хэсэг буюу нийтлэлийн чанартай бүтээлийг нь хасан хэвлүүлсэндээ хүлцэл өчье. Учир нь: энэхүү арван боть зохиолд зөвхөн эрдэм шинжилгээний бүтээлийг оруулж байгаа бөгөөд бас тус ботийн хэвлэлийн хуудасны хэмжээ дэндүү хэтэрсэнд оршино.

Дөрөвдүгээр ботид Ш.Бира, Түүвэр зохиолууд (Collection of selected papers) Эмхэтгэсэн Л.Оюунгэрэл, Улаанбаатар, 2007 он бүтээлийг орууллаа. Тус бүтээлийг академич Ш.Бирагийн 80 насны ойд зориулан ОУМСХ-ноос эрхлэн нийтлүүлсэн юм. Гуравдугаар ботийн хэмжээ дэндүү их болсон учир тус ботиос, “Монгол дахь Бүддийн шашны түүхчилсэн товч тойм”, “Монголын төрт ёсны үүсэл хөгжил”, “Монголын нэгдсэн тулгар улс байгуулагдсан нь”, “Монгол улсын дипломат албаны ёс, соёл”, “Чингисийн “Их засаг” хуулийн талаарх сүүлийн

үеийн судалгааны дүнгээс”, “Монголын нүүдлийн иргэншил ба уламжлалт мэдлэг ухаан”, “Монголын эзэнт гүрэн ба соёлын харилцаа”, “Монголд “Алтангэрэл” судрыг тахин шүтэж ирсэн нь” гэсэн найман өгүүллийг дөрөвдүгээр ботид шилжүүлэн оруулав. Хэвлэлийн хуудасны хэмжээ болон зориулалтад захирагдан хавсралт хэсгүүдийг оруулаагүй болно.

Тавдугаар ботид “Монголын тэнгэрийн үзэл” Mongolian Tenggerism (Selected papers and documents), Эмхэтгэсэн Э.Пүрэвжав, Улаанбаатар, 2011 он бүтээлийг нь оруулсан бөгөөд баримт бичиг гэсэн хэсгүүдийг нь тухайлбал, эрдмийн зэрэг горилсон бүтээлд өгсөн санал, үнэлэлт; Фүкүокагийн Азийн соёлын шагнал хүртсэн тухай; Ш.Бира академичтай хийсэн ярилцлагууд; зохиогчийн судалгааны бүтээлийн талаарх үнэлэлт, шүүмж, танилцуулга, албан бичиг, захидал зэргийг нь зөвхөн эрдмийн бүтээлийг танилцуулж байгаа тул зорилгодоо нийцүүлэн арга буюу хассан болно.

Зургаадугаар ботид 1992 онд Бээжин хотноо уйгуржин монгол

үсгээр Үндэсний хэвлэлийн хорооноос хэвлүүлсэн Ш.Бира “Монголын соёл” гэдэг номыг оруулав. Мөн 1992 онд Ш.Бира “Түвэдээр бичсэн Монголын түүхийн зохиол” (XVII-XIX) номыг Цоорхой орос хэлнээс орчуулан Өвөр Монголын сурган хүмүүжлийн хорооноос эрхлэн бас уйгуржин монгол үсгээр хэвлүүлснийг хамт нийтлүүлэв. Энэ хоёр бүтээл нь Өвөр Монголд Ш.Бира академичийн бүтээл дэлгэрэхэд чухал үүрэг гүйцэтгэсэн бөгөөд олон жилийн өмнө нийтлэгдсэн тул одоо нэгэнт олдохгүй болжээ.

Долдугаар ботид Ш.Бирагийн “XIII-XVII зууны монголын түүх бичлэг” зохиолыг 1988 онд хятад хэлээр, мөн зохиогчийн “Ш.Дамдины Алтан дэвтэр” зохиол 1964 онд орос хэлээр нийтлэгдсэнийг нэгэн дэвтэр болгон хэвлүүлэв. Энэ нь хятад, орос хэлээр уншигчдын хэрэгцээ шаардлагыг хангасан хэрэг болно.

Наймдугаар ботид Ш.Бира “Монгольская историография” XIII-XVII вв, Издательство “Наука”, Главная редакция восточной литературы, Москва, 1978; Ш.Бира. Монгольская тибетоязычная историческая

Түрэг хэлтэн улсуудын хамтын ажиллагааны зөвлөлийн дээд шагнал 16 дахь удаагийн алтан медаль хүртсэн анхны монгол эрдэмтэн болов

литература (XVII-XIX) Улаанбаатар, 1960, хоёр зохиолыг орос хэлээр нэгэн дэвтэр болгон хэвлүүлэв. Зөвлөлт-Оросын нэрт монголч эрдэмтэн Марк Исакович Гольман “Монголын түүх, соёл, түүх бичлэгийн талаарх Ш.Бирагийн бүтээлүүд” гэдэг шүүмждээ: “олон хэлээр нийтлэгдсэн бүтээлүүдийг нь хэл, тус бүрээр нь хамт хэвлэсэн байгаасай” гэж хүссэнийг энэ арван боть эмхэтгэлд хэрэгжүүлэхийг хичээсэн билээ.

Есдүгээр ботид Шагдарын Бирагийн Монголын түүх бичлэг 1200-1700 он, мөн Түвэд хэлт түүхийн зохиолууд (XVII-XIX) хоёр зохиолын АНУ-д англи хэлээр орчуулагдсан эхүүдийг нэгэн дэвтэр болгон нийтлүүлэв. (Shagdaryn Bira Mongolian Historical Writing from 1200 to 1700, Translated from the original Russian by John R.Krueger and revised and updated by the author, Second edition, Center for East Asian Studies, Western Washington University, Series Editor: Edward H. Kaplan, Volume Editors: Edward H. Kaplan, Henry G. Schwarz & Wayne Richter, Published 2002 by Center for East Asian Studies, Western Washington University, Bellingham, Washington 98225-9061); (Mongolian Historical Literature of the XVII-XIX centuries Written in Tibetan By Sh.Bira, Edited by prof. Ts.Damdinsuren, Translated from the Russian by Stanley N.Frye. The Mongolia Society Occasional Papers Edited by John R Krueger, Number Seven. A publication of the Mongolia Society, Bloomington, Indiana 47401, 1970),

Аравдугаар ботид Ш.Бирагийн Монголын түүх бичлэг 1200-1700 он зохиолыг зохиогчийн өөрийнх нь нэмэн засварлаж АНУ-д нийтлүүлсэн

хоёр дахь хэвлэлийн англи хэлний эхээс Ц.Ишдорж орчуулсныг, мөн зохиогчийн “Ш.Дамдины Алтан дэвтэр номын тухай” номыг анх хэвлэгдсэн орос эхээ нь нэрт дуун хөрвүүлэгч Д.Бадамням орчуулсныг нэгэн дэвтэр болгон нийтлүүлэв. Ц.Ишдорж, Д.Бадамням нар тус бүтээлүүдийг анх удаа монгол хэлнээ орчуулан нийтлүүлж байгаа болно.

Аль ч юманд хэмжээ хязгаар байх билээ. Бид ботийн болоод хэвлэлийн хуудасны хэмжээ, санхүүжилтийн хязгаарт захирагдан Ш.Бира академичийн зөвхөн эрдэм шинжилгээний бүтээлийг эмхэтгэн зохиогчийн 90 сүүдэр зэрэгцэний ойн баярт зориулан нийтлүүлж байна. Тэрээр хэдэн арван нийтлэлийн болон сурталчилгааны өгүүлэл нийтлүүлж, сонин хэвлэлд ярилцлага өгсөн байдаг. Эдгээр бүтээлдээ анхааран үзүүштэй шинэ үзэл баримтлал олныг дэвшүүлсэн юм. Бидний энэ удаагийн арван боть эрдэм шинжилгээний бүтээлийн эмхэтгэлд оруулж чадаагүй нийтлэл бүтээлийн заримыг бидний дээр дурдсан 2001, 2007, 2011, 2015 онд нийтлүүлсэн зохиогчийн бүтээлийн эмхэтгэл ба түүвэр зохиолуудаас үзэж болно. Тухайлбал 2001 онд нийтлүүлсэн Ш.Бира “Монголын түүх, соёл, түүх бичлэгийн судалгаа” бүтээлийн эмхэтгэлийн хавсралт хэсгээс: Манайх туйлын онцлогтой, тун этгээд орон; Бурханы шашныг шинэтгэх бодолтой лам нар байсан; Монголчууд бид эргээд нүүдэллэх ёс руугаа орж байна; Монголын тулгар төрийн уламжлал; Эргээд уулзсан Энэтхэг, Монгол хоёр; Бид өөрөө өөрсдийгөө танин мэдэхгүйгээр цаашид урагшлахын аргагүй гэх мэт хорь шахам нэн

сонирхолтой нийтлэлийг тольдон харж болно.

Академич Ш.Бирагийн нэр цууд гарсан ганц сэдэвт зохиолуудыг орос, англи, хятад, монгол зэрэг хэвлэгдсэн тухайн хэл тус бүрээр нь нийтэлсэн бөгөөд эдгээр бүтээл нь уншигчдын

сонирхлыг ихэд татсаны дээр олдохуйяа бэрх болсон юм. Ялангуяа АНУ, Япон, Орос, Хятадад олон жилийн өмнө хэвлэгдсэн номууд нь монголчуудын хэлдгээр “нүдний гэм” болсон учир уншигчдын эрэлт, хэрэгцээ шаардлагыг хангана гэдэгт найдаж байна.

*Монгол улсын Шинжлэх ухааны Академи
“ШУА-ийн Мэдээ” сэтгүүлийн
редакцийн зөвлөл*